

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.fpvmv.umb.sk/politickevedy>

Autor(i) / Author(s):	Lasicová Jana, Ušiak Jaroslav
Článok / Article:	Pražské miniatúry / The Miniatures of Prague
Časopis / Journal:	Politické vedy / Political Sciences
Vydavateľ / Publisher:	Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

LASICOVÁ, J., UŠIAK, J. 2012. Pražské miniatúry. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 15, č. 1, 2012. ISSN 1335 – 2741, s. 232 – 237.

Dostupné na internete:

<http://www.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/1_2012/lasicova_usiak.pdf>.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu Politické vedy. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

PRAŽSKÉ MINIATÚRY

Jana Lasicová – Jaroslav Ušiak*

KREJČÍ, O.: *Válka*. Praha: Professional Publishing, 2011a, 2. vydanie, 173 s. ISBN 978-80-7431-063-8.

KREJČÍ, O.: *Lidská práva*. Praha: Professional Publishing, 2011b, 1. vydanie, 176 s. ISBN 978-80-7431-056-0.

Profesor **Oskar Krejčí**, ktorý žije a pôsobí v Prahe, ale aj na Slovensku, je čitateľom známy ako autor rozsiahlych diel z oblasti medzinárodnej politiky, geopolitiky, politickej psychológie, americkej zahraničnej politiky a ďalších príbuzných oblastí. Skvelý diagnostik súčasných vnútropolitických a medzinárodných vzťahov sa často obracia do minulosti aj do budúcnosti. Argumentáciu hľadá a nachádza v motivácii ľudí, štátnikov, politikov, štátov a vyvracia názory o tom, že medzinárodným udalostiam často chýba zmysel a kontext. Hľadá body, keď sa dejiny menia tak prudko, že ich nemožno pochopiť, ak si nezachováme odstup. Možnosť porozumieť udalostiam, činom a motiváciám v medzinárodnej politike predpokladá istú mieru autorského „usporiadania“ vecí. Ako možno vidieť z dvoch recenzovaných kníh „vreckového formátu“, je to možné aj na malej ploche. Energetický potenciál, ktorý obe dielka nesú, má samozrejme zdroj v autorovej erudícii. **O. Krejčí** rozbíja predstavy o tom, že témy ako vojna a ľudské práva vyžadujú monumentálne diela. V prvom pláne iste áno, ale kvintesenciou môže byť knižka malá rozsahom, formálne dokonalá, s mnohými autentickými odkazmi (pretože autor predpokladá inteligentného čitateľa), bez kanonizácie, skôr podnetná a s otázkami.

* Doc. PhDr. Jana Lasicová, PhD. pôsobí ako docentka na Katedre bezpečnostných štúdií Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, e-mail: jana.lasicova@umb.sk.

Mgr. Jaroslav Ušiak, PhD. pôsobí ako odborný asistent na Katedre bezpečnostných štúdií Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, e-mail: jaroslav.usiak@umb.sk.

Aj z tohto dôvodu si recenzenti zvolili v názve literárnu alúziu na perzské miniatúry. Sú to vysoko cenné zberateľské artefakty – obrázky malých rozmerov, koncepcne dokonalé, žiarivé, nepodliehajúce času. Také sú aj texty oboch knižiek, ale také sú aj témy – podliehajú času len natoľko, nakoľko ich mení čoraz viac uplatňovaný interdisciplinárny prístup – hľadajú sa nové pohľady, nové dimenzie, nové interpretácie. **O. Krejčí** nepostupuje touto cestou. Zhrňuje poznatky do vyššie spomenutého usporiadania od základného definovania pojmu k najdôležitejším súvislostiam.

„Každá vojna je zlyhaním ľudského rozumu. Vyžaduje najlepšie i najhoršie vlastnosti človeka. Vojna okrem sebaobetovania, priateľstva, hrdinstva ... dáva príležitosť aj ľudskej krutosti ...“ (Krejčí, 2011a, s. 9 - 10). Ale ak zlyhá ľudský rozum, súdnosť, čo možno očakávať? Dozvieme sa to v recenzovanom texte. S vojnou súvisia zbrane, v historickom exkurze nás autor prevedie od najstarších nálezov, cez technologické prevratné obdobia (strelný prach, kompas, delá,...) až po priemyselnú revolúciu v 19. storočí, ktorá vlastne vo vývoji vojenskej techniky doteraz neskončila. Súčasťou historickej časti sú aj vývojové etapy taktiky, stratégie, ale aj vývoj medzinárodno-právnych nástrojov na elimináciu agresie a vojny vôbec.

Iné definície vojny (Krejčí, 2011a, s. 28 - 30) súvisia s vojnou ako dôsledkom politiky, tu už autor pracuje s pojmami aké poznáme z iných jeho prác (*Mezinárodní politika*), t.j. vojna ako organizované násilie určené na likvidáciu protivníka, armád, inej sily, iného ozbrojeného násilia.

Časť knihy *Strategické zbrane a odstrašovanie* je venovaná zbraňam hromadného ničenia a ich účinkom na ľudskú populáciu, infraštruktúru, prírodu. Strohosť, s akou autor vymenúva dôsledky, mrazi! Ako kontrapunkt však uvádza možnosti, aké má medzinárodné spoločenstvo pri čiastočnej regulácii jadrového zbrojenia, ale aj nedostatky medzinárodného zmluvného režimu. Skúšky pokračujú, jadrové nálože existujú, aj keď nie sú pripravené k operačnému nasadeniu. Sú spolu s ďalšími strategickými zbraňami nástrojom odstrašovania. Autor zdôrazňuje, že samotné odstrašovanie možno vnímať v rôznych proporciách – ako stratégiu proti infraštruktúre, ako stratégiu zabrániť použiť jadrové zbrane ako prvý, a ako vysoko účinnú psychologickú a politickú metódu držať v šachu kohokoľvek. *Crippled episthology*, ktorá je základom konšpiračných teórií, odstrašovanie rozširuje na akúkoľvek sféru verejného života, ktorá nevyhovuje „skupine v pozadí, ktorá to všetko riadi.“ Domnievame sa, že práve túto metamorfózu odstrašovania, jeho rozšírenie v psychologickú a morálnej (nie len vo vojenskej) rovine mal autor na mysli, keď napísal, že:

„čím hrozivejšie sa javia dôsledky nukleárnej vojny, tým viac jadrové zbrane fungujú ako nástroj odstrašenia útočníka a pomáhajú udržať mierový stav“ ((Krejčí, 2011a, s. 48). Otázkou je, koľko takých zbraní musí byť, a keďže súčasná koncepcia obmedzenej vojny nevyklučuje svetovú totálnu vojnu, nemožno sa obávať aj jadrového úderu? Autor tvrdí, že hrozba nasadenia väčšej sily núti protivníka k väčšej disciplíne. (Krejčí, 2011a) Táto časť je ukončená témou: Ako bojovať (ako viesť vojnu).

Údaje, čísla, fakty z niektorých vybraných vojen sa striedajú s analýzami o príčinách zlyhania stratégie (USA v Indočíne, ZSSR v Afganistane, USA a NATO v Afganistane a Iraku). Prečo teda zlyhávajú stratégie? Je to spoločenská klíma, ako zjavná príčina – sociálny ideál, náboženský fundamentalizmus, nacionalizmus pomáhajú mobilizácii vnútorných síl v boji proti interventom (Krejčí, 2011a), ďalej je to svetová verejná mienka, zaangažovanosť mnohých štátov, čo nemusí byť v súlade s ich vnútropolitickým smerovaním, koncepcia pri budovaní postkonfliktných štruktúr, ale najmä ľudské zdroje. Tie sú pri konvenčných vojnách obmedzené. V tejto časti je nenápadne umiestnená jedna veľmi dôležitá veta: „Keď sa cieľ vo vojne dostane do rozporu s meniacim sa účelom vojny,“ (Krejčí, 2011a, s. 75) silnejší môže totálne prehrať. Je to vlastne stručná a výstižná charakteristika neúspešných stratégií mocností/aliancií proti zlyhávajúcim štátom, nech už ich zlyhanie zapríčinilo čokoľvek.

Ďalšie časti knihy sú venované občianskej vojne (príčiny, priebeh, konfliktné línie, partizánska vojna), kde v kontexte autor uvažuje o dvoch polohách občianskej vojny. Môžu to byť vojny v mene sociálnych, národnostných ideálov, ich dôvodom bývala dekolonizácia, sebaurčenie, čiže podľa autora sú vlastne obrannými vojnami. Druhá poloha je barbarská krutosť občianskych vojen, až po masakry a genocídu. Humánne založený autor, akým je **O. Krejčí**, nemôže inak, ako odsúdiť občiansku vojnu v súčasnosti, pretože sa jej zúčastňujú detskí vojaci, mrzačí a zabíja civilistov a deti, mládež, nielen fyzicky, ale aj psychicky. Údaje uvádzané autorom o tejto agende sú alarmujúce. Recenzenti si v tejto súvislosti kladú otázku: prečo je téma občianskych vojen, ich krutosti a vleklosti na okraji záujmu bezpečnostných analytikov? Po asi päťročnom boome témy „detskí vojaci“ sa o tom málo píše. Rozhodne menej ako o udalostiach v Afganistane, Iraku, či inom krízovom regióne. Takže humánnosť... a vojna. Klasický oxymorón, ale jestvuje. Je to téma spravodlivej vojny, ktorá si od najstarších výrokov a dokumentov vyžadovala relativizáciu práva. Alebo dvojité morálku. Jus ad bellum a jus in

bello autor dokumentuje historickým vývojom pojmu od najstarších civilizácií až k počiatkom moderného práva, keď sa sformovali radikálne požiadavky na zákaz použitia sily v európskych dohovoroch a paktov (Krejčí, 2011a, s. 93 - 95). Stručne, ale dôsledne vysvetľuje autor aj súvisiace pojmy ako prevencia, agresia, humanitárna intervencia, vojnové zločiny, ako aj nástroje a inštitúcie, ktoré má medzinárodné spoločenstvo k dispozícii k týmto problémom. Zároveň poukazuje i na relativizáciu morálnych noriem, keď právnu reguláciu vojny (dosiahnutú v súčasnosti) možno považovať nielen za úspech, ale aj za cynické chápanie humanity... „*právne normy sú koniec-koncov len inštrukciami na zabíjanie*“ (Krejčí, 2011a, s. 114).

Aby vojny neboli, treba skúmať príčiny vojen: (1) Príčina násillia je v človeku; (2) Príčina vojen je v usporiadaní spoločnosti či štátu; (3) Príčina násillia je v medzinárodných vzťahoch. Všetko podložené teóriami z psychológie, politiky a medzinárodných vzťahov, časovými údajmi, frekvenciou vojen. Ide však aj o to, či vojny majú budúcnosť alebo ich možno z budúcnosti vylúčiť. Autor sa domnieva, že nie.

Konfliktné situácie budú vyvolávané napríklad geopolitickými stereotypmi (ilúzia o celosvetovo významnej polohe Afganistanu) alebo strategickými mýtmi (bezprostredná hrozba z Iránu) (Krejčí, 2011a). To sú tzv. iracionálne príčiny, ktoré však treba brať do úvahy. Reálne príčiny sú výmena hegemóna, narastajúce zbrojenie, kríza stredných vrstiev, zmena kvality elit, boj o surovinné zdroje, pokračovanie vnútrodrohového zabíjania. Ako zabrániť aby tieto príčiny eskalovali sa čitateľ dozvie na stranách, kde autor nezaprie lásku k politickej filozofii (Krejčí, 2011a, 155 - 158).

Krásny je však predposledný odstavec knihy: vojnám možno zabrániť výchovou k mieru. Orientovaný čitateľ vie, že takáto výchova stagnuje a má malé šance zoči-voči „kultúre“ akčných filmov, kde je cieľom zabíjanie. Tento morálny apel je dostatočný na to, aby sme siahli po ďalšej miniatúre, knižke s názvom Lidská práva.

Úvodné vety knihy „*žiadne prirodzené, nezadateľné a nescudziteľné ľudské práva neexistujú..., ale pritom je idea práv človeka viac ako šesť desaťročí pravdepodobne najúspešnejšou politickou víziou*“ (Krejčí, 2011b, s. 9), nás uvádzajú do rozpolupnej agendy ľudských práv v dostatočnej miere. Rozporupnosť pramení z potreby každej spoločnosti mať morálne a právne definovanú ochranu ľudských jedincov, transformovať ju z úrovne nesplnených snov a tragických ľudských osudov do koncepcií, zmlúv a zákonov, ktoré však nie vždy viedli aj k vymožitelnosti týchto práv, najmä preto, že existuje dvojaký

pohľad na to, čo sú ľudské práva a kedy sú ohrozené. Autor postupne odhaľuje rad rozmerov, aké majú ľudské práva (antická filozofia, konfucianizmus, Magna charta libertatum, antikonquistadorské koncepcie, osvietenstvo, až po politické deklarácie súvisiace so vznikom moderných štátov).

Významnou časťou textu je analýza vstupu problematiky ľudských práv do medzinárodnej politiky (autor uvádza ako prvý takýto pokus návrh rezolúcie, ktorý v roku 1849 predložil americkému Kongresu senátor **L. Casse**. Je už spojený s budúcou rozporuplnosťou chápania ľudských práv preto, že rieši otázku, kto má právo rozhodovať na novozískanom území o osude pôvodných obyvateľov – domáca komunita, alebo impérium, ktoré toto územie získalo?).

Ľudské práva sa však od začiatku agendy museli vyrovnáť aj s otázkami otrokárstva, mučenia, genocídy, trestu smrti, revolúcie, obrany revolúcie spojenej s terorom. Autor ukazuje, ako zložitá bola cesta smerujúca k odstráneniu týchto spoločenských neduhov a ako rozporuplne sa k nej stavali rôzne štáty. Ďalšími témami, ktoré kniha reflektuje, je rovnoprávnosť žien, volebné právo, náboženské slobody, rasové, etnické a národnostné problémy. Všetky konotujú so základnými ľudskými právami, ale sú vnímané a realizované inak v jednotlivých kultúrach, či dokonca v jednotlivých štátoch. Postupne sa však transformovali do jednotlivých odnoží ľudských práv, akými sú sociálne, politické a občianske práva.

Vývoj je dokumentovaný prípravou relevantných dokumentov, ich prijatím a aplikáciou do medzinárodných, regionálnych a lokálnych legislatívnych systémov, ktoré však vykazujú viaceré rozpory aj v súčasnosti práve preto, že obsahujú mnohé abstrakcie, popierajúce krutú realitu života (Krejčí, 2011b).

Časť textu nazvaná Reálna utópia objasňuje, prečo je to tak. Podľa **O. Krejčího** existenciu všetkých ľudských práv nespochybňuje len história ako taká, ale aj samotné dejiny tejto idey (Krejčí, 2011b). V priebehu jej vývoja, upozorňuje autor, možno zaznamenať štyri hlavné vývojové etapy s odlišným obsahom a významom. Sú to: normy proti krutosti a svojvôli, ktoré od vzniku ľudskej civilizácie pôsobili ako brzda krutosti vládcov, ale až do 17. storočia neexistovali ako ucelená koncepcia. Druhou etapou je koncepcia ľudských práv zrodená humanizmom a osvietenstvom, keď sa zrodil komplexný pohľad na človeka s jeho právami, vnímanými ako prirodzené, nescudziteľné, neodňateľné, univerzálne a odvodené rozumom z ľudskej prirodzenosti. Tretia etapa už konkretizovala ľudské práva ako zoznam jednotlivých práv deklarovaných v rôznych kódexoch, t.j. ľudské práva nadobudli „paragrafové znenie“ (Krejčí, 2011b, s. 142). Štvrtou etapou nazývame obdobie, v ktorom

boli prijaté medzinárodné kódexy ľudských práv (Všeobecná deklarácia ľudských práv – 1948, Káhirska deklarácia ľudských práv v islame – 1990, Arabská charta ľudských práv – 2004 – 2008, a iné.)

Z tohto vývoja autor vyvodzuje významný postulát. Ľudské práva nie sú znakom ľudskej bytosti, bez ktorého by človek nemohol existovať. Ľudské práva sú humanistickou ideou, ktorá sa sformovala v určitom štádiu civilizačného vývoja, vyvíjajúcou sa v súvislosti s premenami sociálnej reality a ľudských potrieb, nie preto (autor cituje **J. Donellyho**), aby sme prežili, ale preto, lebo chceme prežiť dôstojný život.

V záverečnej časti knihy sa autor ešte raz vracia k rozporuplnosti agendy. Polysémické termíny ako prirodzenosť človeka, mravný rozmer, sloboda, tolerancia a iné, môžu mať veľmi pružný výklad. Ale, upozorňuje autor, bez pojmu mravnosti nie je možné nájsť správne chápanie ľudských práv a teda bez definovania pravidiel vzťahov medzi ľuďmi nemôžeme požadovať garancie od spoločnosti. Postupné napĺňanie pojmu ľudské práva musí byť v súlade nielen so zákonmi, ale i s morálkou. Z tohto hľadiska je ďalší rozvoj agendy ľudských práv *„nekonečné hľadanie rovnováhy medzi rovnosťou a slobodou, pričom táto rovnováha je už vo svojej konkrétnosti nestála“* (Krejčí, 2011b, s. 155).

Formovanie a napĺňovanie ľudských práv je jedným z rozmerov, ktorý môže zdokonaľovať nielen spoločnosť, ale aj jednotlivca, píše autor v závere knihy. Zdrojom práv človeka je idea ľudskosti, preto sú ľudské práva programom a stratégiou opierajúcou sa o humanistickú filozofiu (Krejčí, 2011b, s. 162).

K tomuto záveru ťažko dodať niečo viac. Možno len toľko, že tradične polemický autor **O. Krejčí** na malej ploche predviedol kultivovanú explóziu empirických údajov, vzťahových analýz, ale aj filozofickej kontemplácie bohato štruktúrovaného textu oboch recenzovaných diel. V publikáciách určených nielen odborníkom, ale aj širšej verejnosti (k akým patria aj obe diela), obvykle chýba úplná prehľadnosť témy. Tento úzus v našom prípade neplatí. Výrazná autorská osobnosť sa nezaprela, obe diela obsahujú nielen základné údaje a členenie tém, ale aj vyčerpávajúce formy argumentácie, zrozumiteľné paradoxy a ohromujúce množstvo súvisiacich informácií, napriek tomu sa veľmi dobre čítajú, čím poskytujú okrem odborného aj estetický zážitok. Preto sme ich nazvali Pražské miniatúry.